

De Eurobarometer over discriminatie in de Europese Unie – België in de kijker

Dorothea Staes¹

Als opening, een positieve noot: in vergelijking met enkele jaren geleden ervaren Europeanen minder vaak discriminatie. De mensen in de Europese Unie voelen zich in omgang met minderheidsgroepen ook hoe langer hoe comfortabeler. De absolute cijfers blijven nochtans verontrustend. Ook zijn er erg grote verschillen tussen de lidstaten. Deze vaststellingen volgen uit een recente – maar vóór de coronacrisis – uitgevoerde Eurobarometer omtrent discriminatie op basis van geslacht, etnische afkomst, huidskleur, religie, leeftijd, handicap, seksuele geaardheid en seksuele identiteit, uitgevoerd op verzoek van de Europese Commissie en gepubliceerd in oktober 2019.²

Deze beknopte bijdrage licht de bevraging toe met bijzondere aandacht voor de resultaten van de meer dan duizend in België afgenomen interviews.³

Minder ervaringen van discriminatie binnen Europa – maar niet in België

Bijna één op vijf (17%) Europeanen zegt dat hij of zij zich persoonlijk gediscrimineerd heeft gevoeld tijdens de 12 maanden voorafgaand aan het interview. Voor bepaalde groepen liggen die cijfers nog hoger. Bijvoorbeeld, voor zij die zich identificeren als holebi, transgender of interseksueel, is dit percentage 58%, voor personen met een handicap 52% en voor Roma 49%.

In België voelen mensen zich vaker gediscrimineerd dan in de rest van Europa; hier zegt ongeveer één

op vier (24%) dat hij of zij zich gediscrimineerd heeft gevoeld tijdens de 12 maanden vóór het interview. Dit cijfer is toegenomen (namelijk met 5 procentpunten sinds 2015, het jaar dat de vorige Eurobarometer plaatsvond) terwijl op Europees niveau net het omgekeerde gebeurde. Daar werd een daling gemeten van 4 procentpunten (van 21% naar 17%). België is een uitschieter: de stijging tussen 2015 en 2019 is hier het hoogst van alle landen uit de Unie. België en Zweden zijn zelfs de enige lidstaten waar er überhaupt een stijging werd opgetekend. In alle andere landen is er net een (sterk) dalende trend. Overigens is het zo dat België – samen met Oostenrijk en Zweden – de top drie vormt van lidstaten waar personen zich het vaakst gediscrimineerd voelen.

Al verontrusten deze cijfers, de achterliggende oorzaken van de trends kunnen niet uit de studie worden afgeleid. Betekenen de cijfers dat er in België effectief vaker gediscrimineerd wordt dan in andere Europese landen en neemt die discriminatie de laatste jaren beduidend toe? Of is men zich in België bewuster van het fenomeen en wordt een discriminerende situatie hier beter herkend? Op deze belangrijke vragen geeft de Eurobarometer geen antwoord.

Het is wel duidelijk dat Belgen die zich gediscrimineerd voelen niet snel aangifte doen bij de politie: slechts één op vier (26%) zou ervoor kiezen om de situatie bij de politie te rapporteren. Op EU-niveau is dit ongeveer één op drie (35%). Belgen zouden hun zaak eerder melden bij een gelijkheidsinstituut (zoals Unia, het Interfederaal Gelijkekansencentrum⁴): 23% van de Belgen zou dat verkiezen, in vergelijking met slechts 12% van de ondervraagden in de hele Europese Unie.

¹ Dorothea werkt als jurist bij het 'Directoraat-Generaal Justice and Consumers' van de Europese Commissie, binnen de Unit: 'Non-discrimination and Roma coordination'. De auteur schrijft dit artikel in eigen naam en niet in naam van de Europese Commissie. De opinies die in dit artikel worden uitgedrukt zijn persoonlijk en vertegenwoordigen niet noodzakelijk de officiële positie van de Europese Commissie. Noch de instellingen en organen van de Europese Unie noch personen die optreden voor rekening ervan kunnen verantwoordelijk worden gesteld voor een mogelijke aanwending van de informatie die in het artikel voorkomt.

² Voor het volledige rapport, de samenvatting en de data per land en thema, zie:

<https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2251>.

³ De bevragingen werden op initiatief van het Directoraat-Generaal 'Justice en Consumers' bij de Europese Commissie (en gecoördineerd door het Directoraat-Generaal 'Communication') uitgevoerd door adviesbureau 'Kantar' tussen 9 en 25 mei 2019 in de toen 28 lidstaten van de Europese Unie. In totaal werden 27 438 interviews afgenomen bij respondenten uit diverse demografische en sociale groepen. De technische en methodologische informatie kan men terugvinden in de bijlagen van het rapport (zie link in de vorige voetnoot).

⁴ Zie <https://www.unia.be/nl/over-unia>.

Minder mensen vinden discriminatie wijdverspreid – ook in België

Hoewel mensen in België zich steeds vaker persoonlijk gediscrimineerd voelen, is er geen gelijkaardige trend qua opvattingen omtrent de algemene aanwezigheid van discriminatie. Mensen, zowel in België als op Europees niveau, vinden dat discriminatie minder wijdverspreid is. De absolute cijfers blijven desondanks verontrustend hoog. Bijvoorbeeld, in 2015 zei 74% van de geïnterviewden in België dat discriminatie op basis van etnische origine wijdverspreid was. In 2019 was dit 71%. Om een ander voorbeeld te geven: in 2015 zei 59% dat discriminatie omwille van seksuele geaardheid wijdverspreid was, terwijl 57% dit antwoordde in 2019. Ook voor wat de andere discriminatiegronden betreft, waren er in 2019 iets minder mensen die zeiden dat discriminatie vaak voorkomt.⁵ De absolute cijfers verschillen nochtans al naargelang de grond van discriminatie. In België wordt discriminatie op basis van huidskleur (74%), etnische origine (71%), religie of geloofsovertuiging (65%) en Roma (62%) geacht het meest wijdverspreid te zijn. Deze cijfers liggen (beduidend) hoger dan het Europese gemiddelde (respectievelijk: 59%, 59%, 47% en 61%).

Alweer is de interpretatie van de resultaten niet eenvoudig. Duidt de dalende perceptie omtrent de aanwezigheid van discriminatie op een dalend aantal gevallen van discriminatie? Of duidt de dalende trend er eerder op dat de ondervraagden, in vergelijking met enkele jaren geleden, zich minder bewust zijn van het fenomeen en discriminatie minder gauw opmerken of herkennen? In het laatste geval is de stijgende trend in persoonlijke ervaringen van discriminatie in België des te verontrustender... , want blijkbaar niet zozeer te wijten aan een algemeen toenemende bewustwording? In ieder geval is er in België een opmerkelijk spanningsveld: persoonlijke ervaringen met discriminatie nemen toe en tegelijkertijd nemen de percepties omtrent de aanwezigheid van discriminatie af.

Voelen we ons ook comfortabel bij mensen die risico lopen gediscrimineerd te worden?

Aan de geïnterviewden werd gevraagd of ze zich al dan niet comfortabel zouden voelen bij de situatie waarin een persoon, bijvoorbeeld iemand met een handicap of iemand van een andere religie, verkozen wordt in het hoogste politieke ambt, een collega is of

een liefdespartner van zoon of dochter. In vergelijking met 2015 voelt men zich in 2019, zowel op Belgisch als op Europees niveau, comfortabeler bij dergelijke situaties.

Er is wel een verschil al naargelang de groep waarnaar gevraagd wordt. Bijvoorbeeld, ongeveer acht op de tien van de ondervraagden in België voelt zich comfortabel bij een holebi of bij een persoon met een handicap verkozen in het hoogste politieke ambt, zowel in 2015 als in 2019.⁶ Op Europees niveau ligt dit percentage (beduidend) lager maar werd er wel een duidelijke sprong voorwaarts gemaakt tussen 2015 en 2019. Met betrekking tot andere groepen, voelt men zich in België *minder* comfortabel dan het Europees gemiddelde. Zo voelt slechts 63% van de ondervraagden in België zich comfortabel bij het idee dat iemand met een andere religie dan de meerderheid in het land verkozen zou worden in het hoogste politieke ambt. Op Europees niveau is dit 69%. Wanneer een Roma tot dit ambt zou worden verkozen, zou amper 39% van de Belgen zich daar comfortabel bij voelen, in vergelijking met een gemiddelde van 49% voor de ganse Unie.

Er zijn soms grote verschillen tussen de lidstaten. Bijvoorbeeld, in Nederland, het Verenigd Koninkrijk, Zweden, Spanje en Frankrijk zou minder dan één van de tien ondervraagden zich oncomfortabel voelen bij een Roma collega. In andere landen zou men zich daar vaker ongemakkelijk bij voelen zoals in België waar ongeveer twee van de tien zich oncomfortabel zou voelen bij een Roma collega, of zoals in Griekenland, Litouwen, Bulgarije en Italië waar dit cijfer stijgt tot meer dan drie van de tien. Wanneer men peilt naar een transgender persoon als collega, zegt in België ongeveer één van de tien dat hij of zij zich daar oncomfortabel bij voelt. In landen als Litouwen en Bulgarije stijgt dit cijfer tot meer dan vier van de tien. Ter vergelijking: in Nederland, Zweden, Spanje en Denemarken liggen die cijfers, ook in vergelijking met België, veel lager: daar zouden minder dan 5 van de 100 ondervraagden zich ongemakkelijk voelen.

Wanneer men de cijfers van de Europese Unie in het geheel bekijkt, voelen mensen zich in vergelijking met 2015 comfortabeler bij zij die het risico lopen om gediscrimineerd te worden. Ondanks deze algemene trend, zijn er ook lidstaten waar het omgekeerde merkbaar is. Bijvoorbeeld, wanneer men vraagt naar het werken met een Joodse collega, voelt men zich daar in elf landen nu minder comfortabel bij dan in 2015, zoals bijvoorbeeld in Oostenrijk, Italië, Polen en Roemenië. Een ander voorbeeld is het werken met een

⁵ Althans voor die gronden waarbij de vraagstelling in 2015 en in 2019 resultaten oplevert die duidelijk met elkaar te vergelijken zijn.

⁶ 77% van de Europese ondervraagden voelden zich in 2019 comfortabel bij een persoon met een handicap verkozen tot het hoogste politieke ambt terwijl dit in 2015 slechts 69% was. Voor een holebi ligt dit percentage nog lager, al steeg het wel van 54% naar 64% tussen 2015 en 2019.

collega die een handicap heeft. Er zijn tien lidstaten waar men zich daar in 2019 vaker oncomfortabel bij voelt, met de hoogste toenames in Bulgarije, Hongarije, Polen, Roemenië en Oostenrijk.

Anderzijds zijn er lidstaten waar zich erg positieve tendensen voltrekken. In Slovakije en Tsjechië is het aantal personen dat zich oncomfortabel zouden voelen bij een Roma collega met meer dan 20 procentpunten gedaald; in Slovakije en Malta zijn er in 2019 beduidend minder personen die zich oncomfortabel zouden voelen wanneer zoon of dochter een relatie zou hebben met een moslim (een daling van ongeveer 15 procentpunten); in 2019 voelt men zich in vele landen minder oncomfortabel bij het idee van een transgender verkozen in het hoogste politieke ambt, met zeer sterke dalingen in Duitsland, Cyprus, Finland en Slovakije (meer dan 10 procentpunten). Ook voelt men zich in verschillende landen minder oncomfortabel wanneer die positie bekleedt zou worden door iemand van een andere etnische afkomst dan de meerderheid in het land, met de grootste dalingen in Tsjechië, Malta, Griekenland, Slovakije, Duitsland en Luxemburg.

Voorzichtig optimistisch, niet minder ambitieus

In de algemene berichtgeving krijgen we vaak boodschappen te horen omtrent sterk toenemende intolerantie en discriminatie binnen Europa. Dergelijke tendensen vloeien echter niet eenduidig voort uit de data van de Eurobarometer uit 2019. Die tonen dat, in het algemeen, ervaringen en houdingen ten aanzien van discriminatie binnen de Europese Unie positief geëvolueerd zijn. Deze tendensen kunnen

steun bieden aan een non-discriminatiebeleid dat een positieve, hoopgevende boodschap wil uitdragen. Nuance en voorzichtigheid blijven nochtans aan de orde: zelfs al is vooruitgang merkbaar, vele resultaten blijven zorgwekkend. Ze variëren bovendien sterk tussen de lidstaten en al naargelang de grond van discriminatie. Ook voor wat België betreft, zijn de cijfers niet eenduidig positief. Bovendien werden de interviews afgenomen in 2019, vóór de huidige coronacrisis, die grote risico's meebrengt voor gelijkheid en mensenrechten in het algemeen (zie bijdrage L. Lavrysen in dit nummer). Laat dit een bijkomende impuls zijn om de oorzaken van deze trend in België van naderbij te bekijken. De resultaten op Europees niveau tonen dat vooruitgang mogelijk is en geven ruimte aan een positief, hoopvol discours. Ze vormen een welgekomen aanmoediging voor personen en organisaties die zich inzetten voor de strijd tegen discriminatie zowel op Europees als op nationaal niveau, alsook voor het belang van regelgeving ter zake. Dat laatste legt de vinger op een oude maar actuele wonde: het uitblijven van de Richtlijn inzake gelijkheid op basis van handicap, leeftijd, seksuele geaardheid en religie of geloofsovertuiging in gebieden buiten de werksfeer.⁷ Ondanks de steun vanuit vele lidstaten, heeft dit voorstel van de Europese Commissie uit 2008 nog steeds geen unanieme goedkeuring verkregen binnen de Raad van de EU. De Europese Commissie zet zich blijvend in om de lidstaten tot een akkoord te bewegen. Haar werkprogramma voor 2020 duidt het voorstel aan als een 'priority pending proposal'.⁸ De nood aan de voorgestelde richtlijn die onder meer focust op gelijkheid inzake sociale bescherming en toegang tot de gezondheidszorg, is onder de huidige coronacrisis actueler én acuter dan ooit.

⁷ COM(2008)426 final, 2008/0140(CNS), 02.07.2008.

⁸ Annexes to the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Commission Work Programme 2020, 'A Union that strives for more', COM(2020)37 final, 29.01.2020. Deze informatie geldt onder voorbehoud van mogelijke wijzigingen die aan het werkprogramma worden aangebracht ten gevolge van de coronacrisis.